Constantin Brâncoveanu diplomatul (1)

Anul acesta împlinindu-se trei veacuri de la descăpățânarea lui Constantin Brâncoveanu (15 august 1714), acest mare domnitor a devenit subiectul unor multiple

discuții, analize, studii, articole prelegeri sau congrese și simpozioane. În general în centrul atenției acestora se află rolul pe care l-a jucat în istoria culturală a Țării Românești și bineînțeles în viața spirituală a acesteia.Mulți stiu că a fost unul din cei mai activi sprijinitori ai culturii din Valahia. Ctitoriile sale sunt cunoscute și admirate, stilul brâncovenesc a devenit vestit și Academiile Domnești au avut o remarcabilă activitate. Puțină lume știe că acest domnitor a fost unul din cei mai iscusiți și activi diplomați al vremurilor sale dar și din istoria noastră.

Acest lucru a fost posibil mai ales datorită faptului că la cumpăna secolelor XVII-XVIII spațiul carpato-ponto-dunărean a fost centrul unor intense tensiuni politice (chiar ideologic-religioase) dar și de confruntare a multiple interese geopolitice majore (chiar pretenții teritoriale). Problemele au început odată cu decăderea puterii otomane după înfrângerea turcilor de la Lepanto (oct. 1571) și apoi de la St.Gothard (1663), dar mai ales după terminarea dezastruoasă a asediului Vienei (1683) și după ce Sfântul Imperiu Romano-German reînvigorat printr-o economie mercantilă postrenaștentistă a început lupta sa pentru dominarea Câmpiei Panonice, a Transilvaniei și a sud-estului european, folosind trupe bine instruite și cu armament de calitate superioară, conduse de căpetenii performante ca marchizul von Baden, Carol de Lorena, Eugeniu de Savoia, generalul Veterani sau Donat Heissler. La acestea s-au adăugat acutizarea unor iluzorii pretenții teritoriale ale Poloniei asupra Țărilor Române dar mai ales ascensiunea Rusiei sub Petru I care se străduia să intre pe scena istoriei europene prin afirmarea puterii sale militare și prin expansiunea teritoriilor sale pe două direcții: spre Marea Baltică și Marea Neagră. Un element în plus a fost dispariția Suediei ca mare putere după înfrângerea de la Poltava (Iunie 1709).

Situația a devenit și mai complexă datorită intervențiilor Franţei lui Ludovic XIV (mai ales prin ambasadorul său la Istanbul Pierre Antoine Castagneres, marchiz de Châteauneuf) care voia cu orice preţ să oprească întărirea Casei de Austria și să împiedice o decădere semnificativă a imperiului otoman (reînviind politica pro-otomană a lui François I din timpul lui Soliman Magnificul). Aceste intervenții la rândul lor au provocat pe cele ale Angliei şi Ţărilor de Jos în favoarea Vienei pentru a contracara ascensiunea agresivă a Franţei burbonice. În fine ca şi când cele de mai sus nu erau suficiente, ierarhii Bisericii Ortodoxe (mai ales cei din Grecia), din spaţiul turcesc (inclusiv cel românesc) care sperau o renaștere a lumii și culturii bizantine grație Rusiei (a treia Romă) exercitau presiuni în favoarea lui Petru I și a politicii sale mai ales prin influenții Patriarhi ai Ierusalimului din neamul Nottara. În fața acestei situații, elitele din cele trei voivodate românești nu puteau sta cu brațele încrucișate, fără să riște pierderea totală a autonomiei lor. Ele aveau trei opțiuni: cea conservatoare (să rămână supuși fideli ai Sublimei Porți care mai avea împreună cu tătarii o puternică forță militară), cea vest-europeană (să accepte dominația habsburgică), sau cea est-europeană ortodoxă (să se alăture Rusiei). Despre o independență stricto sensu nu se punea atunci problema.

În voivodatul Transilvaniei, lucrurile au evoluat relativ simplu căci, după epopeea lui Mihai Viteazul, acest spațiu românesc a trecut lent dar sigur sub dominația habsburgică. În Moldova, boierii nu au putut structura o politică externă stabilă și coerentă căci domnitorii s-au succedat la intervale scurte de timp. Astfel, numai în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714) au domnit 7 domnitori (Constantin Cantemir, Dimitrie Cantemir, Constantin Duca, Antioh Cantemir, Ioan Buhuș, MihainRacoviță și Nicolae Mavrocordat). Numai în Țara Românească marii boieri au dus o luptă diplomatică subtilă pentru menținerea autonomiei neamului. Lucrul a fost posibil mai ales grație stabilității politice realizate de Constantin Brâncoveanu (care a condus Valahia timp de 26 de ani) și a iscusinței sale în negocieri. În vremurile respective Țara Românească ajunsese sub influența puternicei familii a Canatacuzinilor, greci bogați veniți la noi dupăcăderea Constantinopolului, care se considerau continuatorii neamului împăratului Ioan VI (1347-1354), dar care s-au integrat admirabil în rândurile marii boierimi valahe devenind chiar liderii partidei românești și mari iubitori de țară. Brâncoveanu însuși, rămas orfan de la vârsta de 1 an (după asasinarea de către seimeni, în 1655, a tatălui său Papa Brâncoveanu), a fost crescut de unchii săi materni, frații Șerban, Constantin și Mihai Cantacuzino, care l-au format din punct de vedere cultural (mai ales stolnicul Constantin Cantacuzino) și politic. Când Brâncoveanu a urcat pe scaunul Țării Românești (1688) aceasta era angajată într-o importantă acțiune diplomatică de apropiere de Austria condusă de împăratul Leopold I, acțiune inițiată de domnitorul Șerban Cantacuzino și ginerele său marele agă, Constantin Bălăceanu. Aceasta fusese determinată de presiunile unor emisari imperiali ca iezuitul spaniol Antid Dunod și contele Ladislau Csaki, la care s-au alăturat mitropolitul Anton Ștefan al Nicopolei și Gheorghe Brancovici. Un rol important l-au avut campaniile victorioase ale trupelor imperiale conduse de Scherffenberg, de marchizul von Baden, de Carol de Lorena și de generalii Veterani și Caraffa care au dus, printre altele, la trecerea Transilvaniei sub dominația Austriei. Imaginea acesteia de mare putere s-a întărit semnificativ în timp ce declinul otoman era confirmat de scandalurile de la Istanbul ce s-au soldat cu detronarea sultanului Mahomed V (1687). Presiunile Vienei s-au amplificat prin trimiterea unui corp militar sub comanda lui Veterani care s-a stabilit în Oltenia, la Cerneți, și care cu greu s-a retras în urma unor discuții purtate cu Mihai Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu și Constantin Bălăceanu.

În final, domnitorul cu aliații săi s-au hotărât să ia taurul de coarne și au trimis o misiune de 360 de oameni conduși de marele agă Constantin Bălăceanu. Această solie a plecat tainic din București, la 3 octombrie 1688, fără instrucțiuni precise dar și fără de o împuternicire oficială către marele agă. Împuternicirea respectivă a fost trimisă ulterior, la cererea lui Veterani, la Sibiu unde a fost adusă de Constantin Brâncoveanu care semnase, la 9 martie 1688, un act de închinare față de Austria și primise, la 19 mai al aceluiași an, titlul de conte al regatului maghiar. Zarurile erau aruncate pentru partida pro-austriacă.

Această acţiune făcea parte dintr-o politică mult mai complicată a lui Șerban Cantacuzino, care urmărea alungarea turcilor din Europa şi reconstituirea imperiului bizantin sub conducerea sa (care se considera un urmaș la bazileilor). De aceea acesta adoptase o stemă cu vulturul bicefal bizantin.

Frații domnitorului, în frunte cu stolnicul Constantin Cantacuzino, erau convinși că puterea militară a otomanilor împreună cu tătarii era încă foarte mare. De asemenea, nu aveau prea mare încredere în trupele austriece care, în plus, erau mult slăbite de deschiderea de către Ludovic XIV (aliat al turcilor) a unui front vestic (în Rhenania) prin declanșarea unei campanii militare, în septembrie 1688, contra ligii de la Augsburg. De aceea, îngroziți de consecințele posibile, erau hotărâţi să împiedece reușita politicii pro-austriece a fratelui lor. Pentru aceasta au otrăvit pe domnitor la 28 oct 1688 și au numit chiar în a doua zi pe Constantin Brâncoveanu ca voievod al Țării Românești, fără să mai recurgă la formalitățile tradiționale și la aprobarea Porții otomane. Așa a început și cariera de diplomat a noului domn și viitor martir al Bisericii Ortodoxe Române. În primii ani ai domniei sale, a urmat prudenta politică pro-otomană a unchilor săi materni, stolnicul Constantin și spătarul Mihai Cantacuzino, care au fost mentorii și apoi sfetnicii săi. Primul său obiectiv a fost să neutralizeze misiunea lui Bălăceanu și să câștige încrederea Sublimei Porți. Încercările sale de a convinge prin emisari succesivi (Preda Pârșcoveanu, Radu Golescu, Radu Popescu) pe unchiul său prin alianță, Constantin Bălăceanu, să renunțe la solia sa au eșuat. Acesta era hotărât să continue misiunea primită de la socrul său, domnitorul Șerban Cantacuzino, să așeze pe scaunul valah pe Iordache (Gheorghe) Cantacuzino fiul răposatului domnitor, și să conducă țara din spatele acestuia. De asemenea, încercările lui Brâncoveanu prin alte solii (ale lui Cornea Brăiloiu, Șerban Greceanu, Dinu Rudeanu, Constantin Știrbei și Preda Brătășanu) de a convinge pe Veterani să nu vină cu trupele sale în Țara Românească au eșuat și ele. Veterani a trimes pe generalul Donat Heissler în Valahia unde a ocupat Oltenia și o mare parte din Muntenia (stabilindu-se la București) și pe colonelul von Schlich la Craiova cu un ultimatum prin care îi cerea lui Brâncoveanu închinarea țării către austrieci și abdicarea lui în favoarea lui Iordache Cantacuzino.

Acum apare prima dată marea iscusință de diplomat a lui Brâncoveanu. În primul rând reușește să invite pe Heissler la un ospăț la Drăgănești (Prahova) unde se refugiase. Acolo îi demonstrează atașamentul său față de Casa de Austria dar și imposibilitatea de a acționa din pricina turcilor și trupelor tătărești despre care menționează în treacăt că au început să se deplaseze din Bugeac către Țara Românească. Heissler, înspăimântat de perspectiva unei confruntări cu tătarii, își retrage în grabă toate trupele dincolo de munți în regiunea Brașovului. Odată cu el pleacă Constantin Bălăceanu cu familia sa, văduva lui Șerban Cantacuzino (domnița Maria) și fiul ei Iordache. Astfel Brâncoveanu izgonește din țară pe adversarul său și trupele streine care-l susțineau fără de nici o luptă și fără să apară ca un dușman al imperialilor (ceea ce nu a închis porțile unor viitoare negocieri). În al doilea rând, a convins pe sultanul Soliman II de fidelitatea lui și i-a trimis haraciul sporit ca sumă. Situația lui Brâncoveanu s-a complicat apoi deoarece

ambasadorul Franței la Istanbul, Pierre Antoine Castagneres, făcea presiuni asupra Porții să ofere Țara Românească șefului Curuților Imre Tököli. Domnitorul a găsit însă o soluție neașteptată. Profitând de moartea principelui Transilvaniei, Mihai I Apafi (13 aprilie 1690), a organizat o expediție militară în Transilvania pentru a o oferi lui Tököli. Pentru această acțiune a obținut sprijinul sultanului care i-a trimes un corp expediționar condus de seraschierul otoman beglerbeiul Silistrei Cerkez Ahmet căruia i s-a alăturat și Gaza Hanzade Ghirai, fiul hanului tătar Selim Ghirai, cu trupele sale. Oastea turco-tătară împreună cu oștenii români și cei curuți călăuziți de potecarii valahi a trecut discret Carpații și au surprins armatele austriece conduse de Heissler și Bălăceanu (ajuns între timp general austriac și conte al Sfântului Imperiu Romano-German). În bătălia care s-a dat la Zărnești (12 august 1690), trupele imperiale cărora li s-au alăturat trupele lui Mihaly Teleky, ale marchizului Doria și contelui Magni au fost învinse, seraschierul otoman, Doria,Teleky, și Bălăceanu au fost uciși, iar Heissler a căzut prizonier. Brâncoveanu, care a privit doar lupta fără să scoată sabia din teacă, a fost marele învingător căci a scăpat de adversarii săi (Bălăceanu a murit și Tököli a ajuns principe al Transilvaniei), și-a întărit poziția la Constantinopol și, în mod remarcabil, nu a fost perceput la Viena ca un adversar ireductibil. Revenit la București și eliberat de primejdiile imediate și acute amintite, Brâncoveanu s-a apucat de treburile țării. Situația politică din Europa, suspiciunile permanente ale Porții și pretențiile teritoriale ale Austriei, Poloniei și Rusiei impuneau o politică externă abilă, foarte prudentă și cât mai tainică pentru a menține autonomia Țării Românești, pentru a se menține pe tron și chiar pentru a supraviețui. A juca exclusiv cartea otomană era pueril și foarte riscant.[1]

Bibliografie selectivă

- Bălăceanu Stolnici, Constantin, Saga Bălăcenilor, Vitruviu, București, 2000

Bogdan, Mihai, Relațiile politice româno-ruse în secolele XV-XVII, http://csea.wikispaces.com/file/view/14.Relatii+politice.pdf

- Boicu, Leonid, Principatele române în raporturile politice internaţionale (secolul al XVIII-lea), Iaşi, 1986

- Cernovodeanu, Paul, Coordonatele politicii externe a lui Constantin Brâncoveanu. Vedere de ansamblu, în vol. Constantin Brâncoveanu, coord. – Paul Cernovodeanu şi Florin Constantiniu, Bucureşti, 1989

Cernovodeanu, Paul şi Constantiniu, Florin, Constantin Brâncoveanu Bucureşti, 1989

- Cernovodeanu, Paul, Dimensiunea politică a relaţiilor matrimoniale româno-ruse de odinioară, în “Dorul”, VI, 78, 1996, p. 20

- Ciobanu, Radu Ștefan, Pe urmele stolnicului Constantin Cantacuzino, București ,1984

- Drăghiceanu, Virgiliu, Constantin Brâncoveanu conte al regatului ungar și principe al sacrului imperiu roman, în „Convorbiri Literare ”, 1915, pg. 929-930

Giurescu, Dinu C., Istoria ilustrată a românilor, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1981

- Greceanu, Radu, Istoria domniei lui Constantin Brâncoveanu(1688-1714), Aurora Ilieș, București, 1970

- Ionescu, Ștefan și Panait, Panait I., Constantin Vodă Brâncoveanu – Viața.Domnia.Epoca, București,1960
- Iorga, Nicolae, Valoarea Politică a lui Constantin Brâncoveanu, Vălenii de Munte, 1914
- Iorga, Nicolae, Viața și domnia lui Constantin Brâncoveanu, București, 1914
- Louis, Andre, Louis XIV et l'Europe, Paris,1950
- Georgescu, Buzău Gh., Relații româno-ruse în trecut, București, 1957
Maria del Chiaro, Anton, Istoria delle moderne revoluzione dela Valachia,Iași, 1915
- Maxim, Mihai, Ţările Române şi Înalta Poartă: cadrul juridic al relaţiilor româno-otomane în Evul Mediu, Bucureşti, 1973
- Măciucă, Constantin, Dimitrie Cantemir, Bucureşti, 1972
- Mustafa, Ali Mehmed, Istoria turcilor, București ,1973
- Panaitescu, Petre P., Dimitrie Cantemir. Viaţa şi opera, Bucureşti, 1958
- Patrol, Ion, Constantin Basarab Brâncoveanu, Edit. Univ. Craiova, 2004

---

[1] http://www.titulescu.eu/2014/05/constantin-brancoveanu-diplomat-domnitor-martir-si-sfant/

autor: Acad. Constantin Bălăceanu Stolnici

sursa: Revista Art-emis

Constantin Brâncoveanu diplomatul (2)

Brâncoveanu s-a înconjurat de o serie de consilieri în frunte cu unchii săi cu care și-a construit politica externă. Este perioada lui de colaborare cu Cantacuzinii care a durat cam până în anul 1703. Radu Ștefan Vergati (Ciobanu), analizând frescele votive de la mănăstirea Horezu (unde frații Cantacuzini își întorc fețele de la Constantin Brâncoveanu), consideră că ruptura dintre aceștia și domnitor datează din 1693, când a fost terminată mânăstirea. Pe această frescă, frații Constantin, Mihai, Matei și Iordache Cantacuzino au bărbile rase, cum era obiceiul impus de Petru cel Mare în Rusia. Domnitorul și-a format și o echipă de agenți care să-l pună în legătură cu centrele europene sensibile pentru politica sa. Astfel, după P. Cernovodeanu, la Constantinopol avea kapukehaiele sale, Gheorghios Clironomos, Ianachi Porphyrita, slugerul Toma Cantacuzino și al doilea logofăt Ștefan Cantacuzino, la Varșovia era ceaușul David Corbea, pe lângă țarul rus erau Gheorghe Castriotul din Castoria, Panaiot Radu, Pătru Damian, David Corbea şi Toader Corbea, iar pe lângă austrieci Ladislau Teodor Dindar, medicul Iacob Pylarino din Cefalonia, Peter Grienner şi venețianul Bussi.

Domnitorul și-a organizat și o cancelarie cu traducători pentru negocieri și corespondență din care făceau parte – pentru limbile italiană și latină: medicul Bartolomeo Ferrati și Giovanni Candido Romano; pentru germană: Ladislau Teodor Dindar, Peter Griennen și Nicolae Folos de Wolff; Afenduli clucerul, pentru turcă și fraţii David şi Teodor Corbea, pentru latină, greacă,maghiară, slavonă şi rusă; pentru polonă (Andreas si Nicolaus Wolff). Avea și un secretariat de calitate condus de Maria del Chiaro care folosea și cifre pentru secretizare. A mai cooptat printre sfetnicii săi pe slugerul Toma Cantacuzino, al doilea logofăt Ştefan Cantacuzino (viitorul domn), paharnicul Ianache Văcărescu (care avea să fie executat odată cu domnitorul), negustorul Nicolo Caraiani şi Constantin, fiul lui Vasilie din Veneţia.
S-a găsit, după Paul Cernovodeanu, „o întinsă corespondenţă nu numai cu suveranii vremii (împărații de la Viena, ţarul Rusiei, regele Frantei, al Poloniei s.a.), dar şi cu oameni de stat şi generali imperiali, poloni şi ţarişti, conducători ai răscoalei curuţilor (1703-1711), ambasadori ai marilor puteri (englez, olandez, habsburgic şi veneţian) la Constantinopol, Suveranul Pontif, cardinali, înalti ierarhi ai bisericii Răsăritului, cărturari

greci s .a”. De asemenea, a realizat legături cu diplomați streini influenți care-l informau, pe care îi informa dar care l-au și ajutat mult, ca lordul William Paget, ambasadorul Angliei, şi contele Jakob Colyer, ambasadorul Olandei la Constantinopol, contele Luigi Ferdinando Marsigli, naturalist din Bologna și negociator imperial, sau consilierul aulic Franz Ulrich von Kinsky, cu care uneori se întâlnea tainic în Țara Românească și cu care întreținea o corespondență secretă. Din această corespondență s-au păstrat circa 150 de scrisori. Cum am mai spus, primul obiectiv al politicii externe a lui Brâncoveanu a fost abandonarea utopicului plan a lui Șerban Cantacuzino și al lui Constantin Bălăceanu de eliberare a Țării Românești de sub tutela otomană și de alungare a turcilor din Europa. Apoi domnitorul a făcut tot ce era cu putință pentru a câștiga încrederea Porții, deși aceasta a trecut printr-o perioadă sumbră a istoriei sale în care numai în 7 ani a schimbat 18 mari viziri și a suportat o serie de înfrângeri importante, culminând cu cea de la Zenta (1697). Brâncoveanu a plătit regulat haraciul, pe care l-a tot mărit până ce l-a dublat ca valoare, a executat toate dispozițiile, a mituit cu prodigalitate pe toți marii corupți de la Istanbul și a întreținut o clientelă levantină scumpă dar care l-a ajutat mult. De asemenea, s-a detașat de boierii pro-austrieci și a sancționat aspru pe Bălăceni confiscându-le averile și expunând capul marelui agă într-un proțap lângă casele lui din București. (E drept că, pe ascuns, îi susținea familia aflată în pribegie prin subvenții importante). A obținut în plus să fie susținut pe lângă sultan și demnitarii otomani și de misiunile diplomatice engleze, olandeze și franceze de la Constantinopol. Această politică a fost un succes care a fost benefic pentru țară și domnitor. Punctul culminant al reușitei sale a fost la 15 iunie 1703, când a fost primit la Adrianopol de sultanul Mustafa II (o favoare de excepție) care i-a conferit privilegiul de a fi numit domnitor pe viață (un privilegiu extraordinar). Lucrul este remarcabil căci nu s-a implicat alături de otomani în operațiunile militare cu trupele Ligii de la Augsburg cu care turcii s-au războit în această perioadă până la pacea de la Karlowitz (ianuarie 1699). A izbutit totodată să evite ca trupele austriece și otomane să se confrunte pe teritoriul Valahiei. De asemenea, a reușit ca teritoriul Țării Românești să nu intre în negocierile de pace dintre Austria și Turcia.

Un obiectiv important, extrem de delicat și foarte primejdios, a fost să reia legăturile cu Casa de Austria. A întreținut o corespondență abilă și utilă, a trimes emisari și a primit tot felul de personalități de la Viena pe care le-a ajutat în misiunile lor, le-a informat și probabil le-a ajutat financiar, bineînțeles toate în cea mai mare taină. De asemenea, a învestit bani mulți în băncile vieneze și brașovene a cumpărat proprietăți în regiunea Brașovului și și-a construit o reședință la Sâmbăta de Sus. Această politică a fost și ea un succes care a culminat cu primirea de la Leopold I, în ianuarie 1695, a titlului de principe al Sfântului Imperiu Romano-German. La aceasta s-a adăugat acordarea dreptului de azil politic pentru el și familia sa în Imperiul Habsburgic, în caz de primejdie. Este surprinzător cum a reușit să iasă din postura de dușman al Austriei de la Zărnești și să intre în sistemul aristocratic imperial la nivelul cel mai înalt.

Brâncoveanu, Cantacuzinii și în general marii boieri români ca și elitele unor popoare balcanice (din Serbia, Bulgaria, Macedonia, Croația, Bosnia și Herțegovina) aveau (sub influența ierarhilor ortodocși mai ales a celor greci) o anumită rezervă față de Habsburgi

datorită catolicismului lor agresiv. De asemenea, nu se împăcau cu disciplina germană și cu egoismul politicii colonialiste austriece. Mulți îi priveau doar ca un rău necesar. Apariția Rusiei ca mare putere ortodoxă oferea o altă variantă pentru eliberarea popoarelor creștine din sud-estul european de dominația islamică. Era o perspectivă mai atrăgătoare din motive culturale și religioase. Dincolo de anumite tradiții post-bizantine comune, înseși alfabetele erau aceleași. Comportamentul rușilor și modul de guvernare al țarilor erau necunoscute atunci. Circulau doar povești, un fel de legende, unele cu caracter mesianic, despre acești blonzi veniți din negurile de la nord-estul Europei. Brâncoveanu, ca și conducătorii popoarelor balcanice, aflaseră despre ei și comunicau cu ei prin negustori, călători dar, mai ales, prin călugări ca acel Isaia folosit de Brâncoveanu pentru a intra în contact cu Petru I pe vremea când domnea cu fratele său Ivan și care a fost deconspirat de oamenii lui Bălăceanu și închis în carcerele austriece.

Deși presiunile Cantacuzinilor și ale ierarhilor ortodocși (mai ales patriarhii Dositei și Hrisante Nottara) erau foarte mari, Brâncoveanu s-a apropiat de ruși cu multă discreție și relativă neîncredere. A fost printre puținele personalități din sud-estul european care au realizat că, la epoca aceea, preocuparea principală a țarului Petru I era să-și asigure poziția în nord spre marea Baltică, obiectiv pentru care se angajase într-un război cu Suedia lui Carol XII („Marele război din Nord”). Brâncoveanu a avut totuși legături interesante cu țarul și apropiații săi, cancelarii Feodor Alekseevici (Golovkin şi Gavriil Ivanovici Golovkin) ca și cu ambasadorul rus la Constantinopol, Piotr Andreievici Tolstoi. A trimes ca soli lui Petru I pe David Corbea (care a și rămas în Rusia), pe fratele său Toader, pe Gheorghe Castriotul (cel mai eficient), pe căpitanul Sava Constantin, pe Panait Radu și pe Petru Damian. A sfătuit și chiar rugat pe țar să ajute popoarele creștine din Balcani să se elibereze de sub tutela otomană. Neculce amintește și de existența unui tratat secret cu clauze politice, militare și economice între țar și Brâncoveanu, tratat care însă a rămas necunoscut. Mult mai strânse și mai imprudente erau însă legăturile pe care Cantacuzinii le întrețineau pe cont propriu cu rușii. Poate de aceea la Horezu sunt reprezentați rași și cu o mustață ca cea a lui Petru I. Atât Brâncoveanu cât și Cantacuzinii informau pe ruși despre situația din imperiul Otoman și din cel Habsburgic și dădeau sfaturi ca unii care cunoșteau mai bine situația politică, economică și militară din Turcia și Europa de vest. Îi informau despre mersul războiului cu Liga de la Augsburg și cel de succesiune pentru tronul Spaniei, despre relațiile dintre Ludovic XIV și Carol XII, ca și cele dintre regele Poloniei Stanislaw Lesczynski și Poarta otomană sau hanul Crimeei. Pentru serviciile făcute, Brâncoveanu a fost decorat de țar la 21 august 1700 cu crucea de cavaler al ordinului Sf. Andrei, iar în anul 1701 a primit un act de favoare (“Jalovannaia gramota”), care-i asigura domnitorului şi Cantacuzinilor azil în Ucraina în caz de primejdie.

La cumpăna secolelor XVII-XVIII, Brâncoveanu s-a cam săturat de tutela Cantacuzinilor și a început să se detașeze de ei. Ruptura s-a accentuat când Brâncoveanu l-a înlocuit ca mare spătar pe Mihai Cantacuzino cu Toma Cantacuzino (1709). După bătălia de la Poltava (1709), speranțele creștinilor din imperiul otoman de a fi eliberați de ruși au sporit. Cantacuzinii s-au avântat chiar într-o susținere clară a rușilor, ca și

domnitorii Moldovei, Mihai Racoviță dar mai ales Dimitrie Cantemir (a cărui soție, Casandra, era fiica domnitorului Șerban Cantacuzino). Acesta fusese numit domnitor de turci deoarece era considerat devotat Sublimei Porți și dușman al lui Brâncoveanu. Trecerea lui Dimitrie Cantemir de partea lui Petru I a fost o surpriză pentru domnitorul român și pentru Ahmet III. Paralel, Brâncoveanu a adoptat o politică mult mai prudentă dar periculos de ambiguă. În timpul campaniei lui Petru I în Moldova, Brâncoveanu a promis sprijinul său militar și logistic (cu alimente și furaje) atât sultanului cât și țarului, menținând în expectativă oastea sa la Urlați. În felul acesta, Țara Românească nu s-a implicat în războiul ruso-turc din 1710-1711, iar domnitorul ei nu a suferit pentru moment nici un neajuns. După Stănilești, poziția lui Brâncoveanu însă s-a deteriorat. Patru evenimente au dus la aceasta.

Primul a fost faptul că Ivan Mazepa, hatmanul cazacilor din Ucraina, când a trecut din tabăra rusească în cea suedeză, a informat pe aceștia și indirect pe turci despre politica duplicitară a lui Brâncoveanu.

Al doilea au fost denunțurile făcute de către Cantacuzini (ca acel raport trimes lui Ștefan Racoczi) care-l prezentau pe Brâncoveanu drept om al austriecilor care a înșelat și pe turci și pe ruși și care și-a asigurat o viață în pribegie depunând sume mari de bani la Veneția.

Al treilea (foarte grav) a fost defecțiunea marelui spătar Toma Cantacuzino care, cu ostașii săi, a părăsit tabăra turcească a marelui vizir Mehmet Baltagi și s-a alăturat trupelor rusești ale generalului Karl Ewald von Rönne, contribuind la cucerirea Brăilei fapt care a înfuriat pe sultanul turc.

Al patrulea a fost faptul că Brâncoveanu a emis o medalie jubiliară de aur la împlinirea a 25 de ani de domnie care a fost considerată o emisiune monetară și pentru care a fost pârât la Poartă.

Se pare că un rol important l-au avut și uneltirile Mavrocordaților care îi reproșau lui Brâncoveanu faptul că a încetat, după moartea lui Scarlat Mavrocordat care i-a fost ginere, să mai plătească indemnizația pe care i-o trimetea exaporitului.

Se pare că, încă din 1711, sultanul Ahmet III s-a decis să se răzbune pe Brâncoveanu fiind susținut de ginerele său Damad Ali Pașa, ajuns mare vizir, unul din cei mai cruzi demnitari otomani. De altfel, Poarta nu mai avea nevoie de el, acum că turcii erau victorioși și se simțeau în stare să reziste presiunilor Austriei și Rusiei. Odinioară, voievodul valah prin relațiile sale îi ajutase mult cu informații și sfaturi (ca și cu daruri multiple). Brâncoveanu a rămas singur. Rușii numai aveau încredere în el căci îi reproșau că din cauza indeciziei lui au pierdut campania din Moldova, austriecii, implicați în luptele lor din Europa, nu erau deloc dispuși să-l susțină și turcii îl considerau un trădător. În plus, Cantacuzinii uneltau din ce in ce mai intens pentru eliminarea lui.

Începând din 1709, dar mai ales după înfrângerea rușilor de la Stănilești, Brâncoveanu singur, neputându-se baza cu siguranță pe marile puteri din jur (otomanii, austriecii, rușii și polonezii) și având în coastele sale și adversitatea crescândă a unchilor săi Cantacuzini, a încercat să facă o politică externă defensivă cu multe improvizații. A continuat în taină legăturile sale cu cancelaria de la Viena, mai ales cu contele Stephan

de Stainville, viitorul guvernator al Olteniei. Era vorba în special de schimburi de informații utile ambelor părți. De asemenea, s-a folosit de Apostol Manu un negustor bogat de origine din Bitolia (care ajunsese într-o poziție puternică la Pesta fiind chiar înnobilat de împărat) pentru a face depuneri de bani la Viena și Brașov și pentru a investi în terenuri în Transilvania. Fiul acestui Apostol avea să se se căsătorească mai târziu cu Smaranda, nepoata de fiu a marelui agă Constantin Bălăceanu, viitoare ctitoră a mănăstirii Zamfira(Prahova). Aceste legături cu Habsburgii enervau pe Cantacuzini care detestau pe austrieci probabil și din motive religioase, mai ales că aceștia adoptaseră încă din 1652 o politică agresivă de misionarism catolic în Transilvania care avea să ducă la constituirea Bisericii Unite prin acțiunea din 1698 a mitropolitului Athanasie Anghel (deși acesta a fost susținut și ajutat financiar de Brâncoveanu) și apoi prin bula papală „Indulgentum esse” din 1716 a Papei Clement XI. Trebuie să precizăm că Brâncoveanu a fost un foarte important suaştinător al românilor ortodocși din Transilvania. Prin ctitorii, daruri și susţineri financiare a contribuit în mod esențial ca Biserica Ortodoxă ardeleană să supraviețuiască și să-și mențină demnitatea în faţa agresiunii Bisericii Catolice. Cu rușii, lucrurile au mers mai prost deoarece nu mai aveau încredere în Brâncoveanu care ezitase să-i ajute cu provizii și trupe în timpul războiului cu turcii. Relațiile sale cu țarul erau îngreunate de intrigile Cantacuzinilor. Cele mai strânse legături le-a întreținut cu guvernatorul Kievului, Dmitri Mihailovici Golîtin, și într-o anumită măsură cu Piotr Pavlovici Safirov, vice-cancelar și consilier intim, și cu Mihail Borisovici Seremetev, general-maior, care erau ostatici la turci. Aceste legături cu rușii au fost ajutate și de Sir Robert Sutton (ambasadorul Angliei) împreună cu Jakob Colyen (ambasadorul Olandei) despre care am mai amintit.

Problema cea mai grea era relația cu Poarta. Neintervenția lui Brâncoveanu în 1711, defecțiunea lui Toma Cantacuzino și denunțurile stolnicului Constantin și fostului spătar Mihai Cantacuzino care se foloseau și de Dumitrașcu Racoviță (ginerele lui Mihai Cantacuzino și frate cu fostul domnitor al Moldovei Mihai Racoviță aflat în surghiun la Istanbul) ca și intrigile regelui Carol XII al Suediei, stabilit la Cetatea Albă, întăriseră neîncrederea lui Ahmet III în Brâncoveanu. Până la victoria lor de la Stănilești, otomanii, situați într-o poziție de slăbiciune, au tolerat flirturile diplomatice ale lui Brâncoveanu cu Austria și Rusia care, într-o măsură oarecare, le puteau fi de folos căci creau o punte pentru discuții în caz de criză, și între timp mai primeau de la domnitorul român informații utile, bani și daruri cu care acesta le calma suspiciunile. După 1711, turcii trec dintr-o umilitoare poziție de defensivă într-una de ofensivă. Brâncoveanu, cu manevrele sale diplomatice, nu le mai era util. Trebuia înlăturat și pedepsit exemplar pentru a opri o nouă tentativă de „trădare” ca a sa și a lui Dimitrie Cantemir. De altfel, din cauza acestor infidelități probabil că atunci s-a născut în mintea sultanului ideea domniilor fanariote. E greu de spus dacă domnitorul român a aflat sau a intuit ceva despre atitudinea reală a Porții față de el. Oricum, știm că a făcut eforturi disperate pentru a calma situația la Constantinopol. Printre altele, „se supusese tuturor cererilor bănești ale Porții, despăgubise pe brăileni, pentru pagubele suferite în 1711, se achitase prompt de procurarea de salahori pentru lucru la cetatea Hotinului” (P. Cernovodeanu). În plus, Ahmet III și vizirul său i-au pregătit o capcană. Când

Brâncoveanu a informat Poarta că vrea să însoare pe fiul său Radu cu fata lui Antioh Cantemir, sultanul l-a felicitat și i-a trimes chiar unele daruri fapt ce a determinat, printre altele, trimeterea domniței Bălașa la Istanbul de unde apoi a fost arestată și dusă la închisoarea Edicule. Nu a avut însă previziunea dezastrului care se pregătea și nu a putut astfel să părăsească țara și să se refugieze în Transilvania unde obținuse, cum am mai spus, drept de azil politic. E adevărat că Ahmet III și-a ascuns intențiile până în ultimul moment. A primit totuși cu câteva zile înaintea mazilirii sale un avertisment căruia însă nu i-a acordat importanța cuvenită. Ianache Văcărescu a fost printre cei ce l-au sfătuit în acest sens. Nu trebuie să uităm că, în zilele ce au precedat mazilirea, a murit și a fost înmormântată Stanca, fiica sa. După 26 de ani de echilibristică diplomatică și de succese, a făcut o primă mare eroare pe care a plătit-o cu moartea sa și a fiilor săi.**[1]**

"Şi bunurile, şi viaţa ne sunt pierdute. Acum trebuie să ne îngrijim să nu ne pierdem şi sufletele. Fiţi bărbaţi, iubiţii mei, şi nu vă fie teamă de moarte. Vedeţi ce a suferit Cristos pentru noi şi de ce moarte a murit! Rămâneţi tari în credinţă şi nu vă clătinaţi, nici pentru viaţa voastră, nici pentru lumea toată!"

(Cuvintele cu Constantin Brâncoveanu către fii săi, din "Legende populare româneşti")

Bibliografie selectivă

- Bălăceanu Stolnici, Constantin, Saga Bălăcenilor, Vitruviu, București, 2000
Bogdan, Mihai, Relațiile politice româno-ruse în secolele XV-XVII, http://csea.wikispaces.com/file/view/14.Relatii+politice.pdf
- Boicu, Leonid, Principatele române în raporturile politice internaţionale (secolul al XVIII-lea), Iaşi, 1986

- Cernovodeanu, Paul, Coordonatele politicii externe a lui Constantin Brâncoveanu. Vedere de ansamblu, în vol. Constantin Brâncoveanu, coord. – Paul Cernovodeanu şi Florin Constantiniu, Bucureşti, 1989
Cernovodeanu, Paul şi Constantiniu, Florin, Constantin Brâncoveanu Bucureşti, 1989
- Cernovodeanu, Paul, Dimensiunea politică a relaţiilor matrimoniale româno-ruse de odinioară, în “Dorul”, VI, 78, 1996, p. 20
- Ciobanu, Radu Ștefan, Pe urmele stolnicului Constantin Cantacuzino, București ,1984
- Drăghiceanu, Virgiliu, Constantin Brâncoveanu conte al regatului ungar și principe al sacrului imperiu roman, în „Convorbiri Literare ”1915, pg. 929-930
Giurescu, Dinu C., Istoria ilustrată a românilor, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1981
- Greceanu, Radu, Istoria domniei lui Constantin Brâncoveanu(1688-1714),Aurora Ilieș, București, 1970
- Ionescu, Ștefan și Panait, Panait I., Constantin Vodă Brâncoveanu – Viața.Domnia.Epoca, București,1960
- Iorga, Nicolae, Valoarea Politică a lui Constantin Brâncoveanu, Vălenii de Munte, 1914
- Iorga, Nicolae, Viața și domnia lui Constantin Brâncoveanu, București, 1914
- Louis, Andre, Louis XIV et l’Europe, Paris,1950
- Georgescu, Buzău Gh., Relații româno-ruse în trecut, București, 1957
Maria del Chiaro, Anton, Istoria delle moderne revoluzione dela Valachia,Iași, 1915
- Maxim, Mihai, Ţările Române şi Înalta Poartă: cadrul juridic al relaţiilor româno-otomane în Evul Mediu, Bucureşti, 1973
- Măciucă, Constantin, Dimitrie Cantemir, Bucureşti, 1972
- Mustafa, Ali Mehmed, Istoria turcilor, București ,1973
- Panaitescu, Petre P., Dimitrie Cantemir. Viaţa şi opera, Bucureşti, 1958
- Patrol, Ion, Constantin Basarab Brâncoveanu, Edit. Univ. Craiova, 2004

---

[1]http://www.titulescu.eu/2014/05/constantin-brancoveanu-diplomat-domnitor-martir-si-sfant/

autor: Acad. Constantin Bălăceanu Stolnici

sursa: Revista Art-emis